

Praćenje suđenja za ratne zločine - Jamstvo procesa suočavanja s prošlošću i održivosti pravosudnih reformi u Hrvatskoj

Kvartalni izvještaj o praćenju suđenja za ratne zločine

Izvještajno razdoblje: 1. siječnja – 30. travnja 2014.

Svibnja 2014.

SADRŽAJ

UVOD

Mandat i pozadina projekta

Sažetak

ŠIRI KONTEKST

Rasprava pred Međunarodnim sudom pravde – povjerenje između nekad zaraćenih strana još uvijek nije izgrađeno

PRAĆENI POSTUPCI U HRVATSKOJ

Prvostupanjske presude

Zbog ubijanja zarobljenog i ranjenog hrvatskog vojnika 15 godina zatvora

Oslobođen optužbe za usmrćenje jednog civila neposredno nakon pada Vukovara

Obustava postupaka protiv nekadašnjeg ravnatelja Memorijalnog parka Petrova Gora optuženog za poticanje na ubojstvo

Postupci u kojima su glavne rasprave u tijeku

Nove istrage i optužnice – izostanak istraga i optuženja pripadnika hrvatskih postrojbi

Sjednice žalbenih vijeća VSRH

PRESUDE SUDOVA U DRUGIM DRŽAVAMA REGIJE

Ukinuta osuđujuća presuda srbijanskog suda četrnaestorici okrivljenika za zločine u Lovasu

Potvrđena presuda za ratne zločine u crnogorskom logoru Morinj

OBEŠTEĆENJE ŽRTAVA

Odbijanje tužbenih zahtjeva zbog zastare – praksa hrvatskih i srbijanskih sudova

Postupci na Europskom sudu za ljudska prava zbog kršenja konvencijskih prava

Regresna naplata iznosa isplaćenih na ime obeštećenja od osuđenih počinitelja zločina

Prijedlog *Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja u Domovinskom ratu*

MEĐUNARODNI KAZNENI SUD ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU – prijepori oko standarda „konkretne usmjerenosti“

I. UVOD

A. Mandat i pozadina projekta

Tri organizacije za ljudska prava od 2005. godine pred sudovima u Republici Hrvatskoj (RH) zajednički prate postupke za kaznena djela ratnih zločina. To su: *Documenta* – Centar za suočavanje s prošlošću, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava – Osijek i Građanski odbor za ljudska prava (Monitoring tim).

Ciljevi praćenja suđenja za ratne zločine su: povećanje učinkovitosti procesuiranja ratnih zločina, poboljšanje zakonskog okvira za njihovo procesuiranje, poboljšanje položaja žrtava u kaznenom postupku, intenziviranje regionalne suradnje, obeštećenje svih žrtava rata te jačanje neovisnosti pravosuđa.

Monitoring tim naglašava važnost učinkovitog i pravičnog postupanja pravosuđa koje će poštivati kako prava osumnjičenika i okrivljenika, tako i prava žrtava i svjedoka. Sukladno tome, prilikom praćenja suđenja monitori se koriste međunarodnim standardima pravičnog suđenja kao okvirom koji služi za ocjenu sudskih postupaka.

Monitoring tim prati sve kaznene postupke za ratne zločine koji se vode u RH te dio postupaka koji se vode pred sudovima susjednih država (osobito kaznenih postupaka za zločine počinjene na području RH). Pratimo i odštetne postupke te suđenja pred Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ).

Ovaj se izvještaj bavi suđenjima za ratne zločine i povezanim društvenim i političkim zbivanjima koja su se odvijala u prva četiri mjeseca 2014. godine.

B. Sažetak

U Hrvatskoj se uništavanjem dvopismenih ploča, doduše rjeđim nego krajem prošle godine, i u prvim mjesecima 2014. godine iskazivala netrpeljivost prema srpskoj manjini. Izostala je nužna revitalizacija procesa izgradnje mira. Jedino u društvu utemeljenom na povjerenju može se uspješno riješiti pitanje nestalih osoba, efikasno istražiti veći dio počinjenih ratnih zločina i procesuirati njihove počinitelje.

Najveću pozornost javnosti Hrvatske i Srbije u međusobnim odnosima i procesima suočavanja s prošlošću izazvala je rasprava pred Međunarodnim sudom pravde povodom međusobnih tužbi za genocid. Rasprava je pokazala da povjerenje između nekad zaraćenih strana još uvijek nije izgrađeno, da je i dalje prisutna retorika isključivosti s početka 90-ih godina koja je i dovela do oružanog sukoba, da se licitira s brojevima žrtava te minimizira i negira vlastita uloga u počinjenim zločinima.

Za razliku od prethodnih godina, kada su tijekom intenziviranja pristupnih pregovora između RH i Europske komisije provedene istrage i podignute optužnice za neke od najtežih zločina koje su počinili pripadnici hrvatskih postrojbi, tijekom cijele 2013. godine te u prva četiri mjeseca 2014. godine nije pokrenuta niti jedna istraga niti je optužen ijedan pripadnik HV-a ili MUP-a RH!

Tek je u ožujku ove godine, gotovo devetnaest godina nakon počinjenja zločina, jedan pripadnik hrvatskih postrojbi pravomoćno osuđen za ratne zločine počinjene tijekom ili po završetku VRA „Oluja“.

Tijekom izvještajnog razdoblja u inozemstvu je uhićeno ili je Hrvatskoj izručeno više pripadnika različitih srpskih postrojbi, u Hrvatskoj optuženih za ratne zločine. No činjenica je da nakon izručenja okrivljenih Hrvatskoj postupci nerijetko okončavaju obustavom ili odbijajućim ili oslobađajućim presudama. Kao što smo navodili u našim ranijim izvještajima, to ukazuje da sva ranija neosnovana optuženja (ili osude u odsutnosti) nisu otklonjena, no, s druge strane, i da su hrvatska pravosudna tijela kadra postupke provesti profesionalnije i nepristranije nego u nedavnoj prošlosti.

Učinkovit progon počinitelja sve više ovisi o suradnji između pravosudnih tijela država u regiji, ali i od spremnosti svjedoka za svjedočenjem, odnosno njihovog povjerenja će se u drugim državama regije provesti pravični postupci i neselektivno procesuirati neposredni počinitelji i zapovjedno odgovorne osobe. Nažalost, ukidanje prvostupanjske presude za zločin počinjen u Lovasu, neprimjereno niske kazne zlostavljačima u logoru Morinj te neprocesuiranje visokih vojnih i političkih struktura u Srbiji i Crnoj Gori na svjedoke zasigurno djeluje demotivirajuće.

Tužbene zahtjeve za naknadom nematerijalne štete žrtava zločina ili članova njihovih obitelji zbog zastare odbijaju kako hrvatski, tako i srbijanski sudovi, ne uvažavajući stavove opunomoćenika oštećenih da je riječ o kaznenom djelu ratnog zločina protiv civilnog stanovništva te da zastara u parničnom korespondira sa zastarom kaznenog progona.

Tijekom izvještajnog razdoblja zabilježen je novi val predmeta, u kojima su srodnici usmrćenih civila tijekom Domovinskog rata pokrenuli postupke pred Europskim sudom za ljudska prava (ESLJP), u kojima je ESLJP pokrenuo komunikaciju s Vladom RH s osnovnim pitanjem je li u navedenim predmetima došlo do povrede prava na život, zbog nedjelotvornog istraživanja zločina. Za očekivati je da će ESLJP u brojnim slučajevima utvrditi da su podnositeljima tužbi povrijeđena određena konvencijska prava od strane RH. Kako bi prekinula njihovu daljnju agoniju, RH bi se trebala nagoditi sa članovima obitelji žrtava i isplatiti im pravičnu odštetu, kako u slučajevima koji su već pred ESLJP, tako i u slučajevima koji se još uvijek nalaze pred domaćim sudovima.

Pohvalno je što je sredinom ožujka Ministarstvo branitelja predstavilo prijedlog *Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja u Domovinskom ratu*, prema kojemu bi žrtve trebale ostvariti pravo na psihosocijalnu i zdravstvenu pomoć, besplatnu pravnu pomoć, rehabilitaciju i pravo na novčanu naknadu. Nažalost, žrtve seksualnog nasilja samo su jedan dio korpusa civilnih žrtava. Nakon donošenja najavljenog *Zakona* nužno mora uslijediti i donošenje zakona ili paketa zakona kojima bi se regulirao status i omogućilo obeštećenje svih kategorija civilnih žrtava rata, među kojima su i roditelji ubijene djece, zatočenice i zatočenici logora, žrtve granatiranja, mina, stradali na radnom mjestu za vrijeme radne obveze...

II. ŠIRI KONTEKST

Nakon što je tijekom 2013. godine pokrenut val nacionalističkih nereda diljem Hrvatske, potaknut postavljanjem latinično-ćiriličnih ploča u Vukovaru, tijekom prvih mjeseci 2014. godine stanje se donekle primirilo. Uništavanjem dvopismenih ploča, doduše rjeđim nego krajem prošle godine, i dalje se iskazuje netrpeljivost prema srpskoj manjini. I dalje izostaje nužna revitalizacija procesa izgradnje mira.

Najveću pozornost javnosti Hrvatske i Srbije u međusobnim odnosima i procesima suočavanja s prošlošću izazvala je rasprava pred Međunarodnim sudom pravde povodom međusobnih tužbi za genocid.

A. Rasprava pred Međunarodnim sudom pravde – povjerenje između nekad zaraćenih strana još uvijek nije izgrađeno

Tijekom ožujka pred Međunarodnim sudom pravde održana je rasprava po međusobnim tužbama Hrvatske i Srbije za genocid. Rasprava je okončana 1. travnja, a očekuje se da će presuda biti objavljena godinu dana od završetka rasprave.

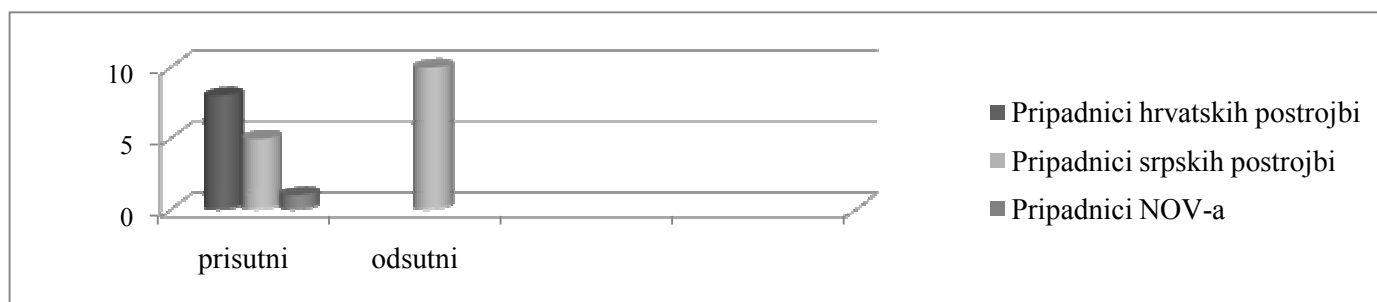
Rasprava, koja je s velikim interesom i još većim senzacionalizmom u izvještavanju, praćena u javnostima obiju država, pokazala je da povjerenje između nekad zaraćenih strana još uvijek nije izgrađeno, da je i dalje prisutna retorika isključivosti s početka 90-ih godina koja je i dovela do oružanog sukoba, da se licitira s brojevima žrtava te minimizira i negira vlastita uloga u počinjenim zločinima.

Tijekom sudskog postupka izložena pravna stajališta Hrvatske i Srbije pokazala su da se, unatoč promjenama političke garniture, u nijednoj od dviju država nije dogodila nužna društveno-politička katarza, potrebna da se društva suoče s mračnom stranom vlastite prošlosti i priznaju žrtve masovnih zločina počinjenih u ime vlastite države.

No očekivana presuda, utvrđivanjem razmjera počinjenih zločina obiju strana, mogla bi svojim autoritetom postati važan korak u pravcu prihvatanja vlastitih pogrešaka iz prošlosti i priznanja patnje svih, a ne samo vlastitih žrtava.

III. PRAĆENI POSTUPCI U HRVATSKOJ

Od 16 postupaka u kojima se glavne rasprave aktivno održavaju, 6 se vodi protiv 8 pripadnika hrvatskih postrojbi, 9 protiv 15 pripadnika srpskih postrojbi te jedan protiv jednog pripadnika Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije za zločin počinjen neposredno po završetku Drugog svjetskog rata.¹ Suđenjima prisustvuju svi optuženi pripadnici hrvatskih postrojbi, optuženi pripadnik Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije te petorica pripadnika srpskih postrojbi. Desetorici pripadnika srpskih postrojbi sudi se *in absentia*.²

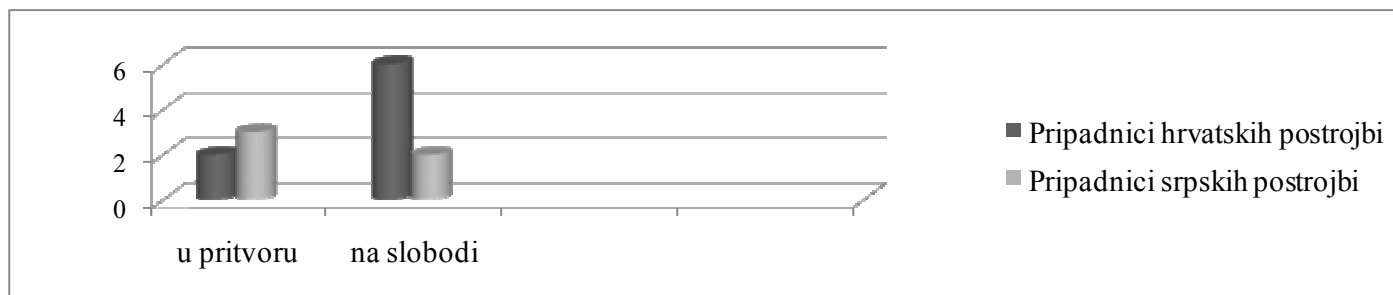

¹ Broj postupaka tijekom pojedinih kvartala 2013. godine varirao je od 14 do 17.

² Tablični prikaz praćenih glavnih rasprava na županijskim sudovima i žalbenih sjednica na VSRH nalazi se u priloženom dokumentu.

Od osmorice pripadnika hrvatskih postrojbi, šestorica se trenutno brane sa slobode, a dvojica su pritvorena. Trojica pripadnika srpskih postrojbi su pritvorena, a dvojica se brane sa slobode.³

A. Prvostupanjske presude

U izvještajnom razdoblju nisu izricane prvostupanjske presude u postupcima koji se vode protiv pripadnika hrvatskih postrojbi. Prvostupanjske presude donesene su u dva predmeta, u odnosu na dvojicu pripadnika srpskih postrojbi.

1. Zbog ubijanja zarobljenog i ranjenog hrvatskog vojnika 15 godina zatvora

Vijeće za ratne zločine Županijskog suda u Rijeci 14. siječnja 2014. godine opt. Dušana Kovačevića u odsutnosti je osudilo na 15 godina zatvora jer je 29. lipnja 1992. godine na području brda Bršljenovica kod Plaškog, gdje su pripadnici različitih srpskih postrojbi postavili zasjedu i otvorili vatru na dvojicu pripadnika hrvatskih postrojbi (braću Slavka i Zdravku Biondu) te ih zarobili, prišao teško ranjenom Zdravku Biondi i iz puške mu ispalio više hitaca u glavu te ga usmrtio.

Odmjeravanje kazne u ovome slučaju, kao i u nekoliko slučajeva u 2013. godini, ukazuje da su prvostupanjski sudovi i dalje skloni odmjeriti znatno više kazne pripadnicima srpskih nego pripadnicima hrvatskih postrojbi za zločine koji su međusobno usporedivi, pa Vrhovnom sudu RH i nadalje predstoji usklađivati sudsku praksu.⁴

2. Oslobođen optužbe za usmrćenje jednog civila neposredno nakon pada Vukovara

Vijeće za ratne zločine Županijskog suda u Osijeku zbog nedostatka dokaza oslobodilo je bivšeg pripadnika srpskih paravojnih formacija Milana Đekića optužbe da je 19. studenoga 1991. godine u Vukovaru, na Olajnici, nakon što je Aleksandar Laba izdvojen iz kolone zarobljenih civila, ispalio u njega rafal iz automatske puške te ga tako usmrtio.

B. Obustava postupaka protiv nekadašnjeg ravnatelja Memorijalnog parka Petrova Gora optuženog za poticanje na ubojstvo

Nakon što je tužiteljstvo prekvalificiralo kazno djelo iz optužnice na oružanu pobunu, primjenom *Zakona o općem oprost* Županijski sud u Karlovcu obustavio je kazneni postupak protiv Mile Dakića. Dakić, ranije u odsutnosti osuđen na 20 godina zatvora zbog poticanja pripadnika srpske paravojne formacije da u zasjedi dočekaju i ubiju pripadnike policijske patrole u okolici Vojnića, početkom kolovoza 1991. godine, kada su ubijena trojica i ranjen jedan hrvatski policajac, uhićen je 2011. godine u BiH te je izručen Hrvatskoj.⁵

³ Sa slobode se trenutno brane Pero Đermanović i Ljubiša Čavić. Protiv njih je u tijeku četvrti (treći ponovljeni) prvostupanjski postupak. VSRH je do sada tri puta ukidao prvostupanjske osuđujuće presude.

⁴ Usporedbe radi, vijeće VSRH je nakon održane rasprave 7. rujna 2012. godine nepravomoćno osudilo pripadnika MUP-a RH Mihajla Hrastova na 4 godine zatvora jer je 21. rujna 1991. godine na Koranskom mostu u Karlovcu hicima iz automatskog oružja usmrtio trinaestoricu i teško ranio dvojicu zarobljenih rezervista JNA.

⁵ Iako se nije radilo o djelu kvalificiranom ratnim zločinom, postupak smo pratili zbog povezanosti predmeta postupka s počecima ratnih događanja na širem području Vojnića.

Izručenja i obustave postupaka protiv pripadnika srpskih postrojbi

Tijekom izvještajnog razdoblja u inozemstvu je uhićeno ili je Hrvatskoj izručeno više pripadnika različitih srpskih postrojbi, u Hrvatskoj optuženih za ratne zločine. Poznato nam je da je u Austriji uhićen Leonardo Janković, optužen za zločine u pounjskim selima, Njemačka je Hrvatskoj izručila Ibrahima Kovačevića, optuženog za zločine u Baranji, a na Malti je uhićen i Hrvatskoj izručen Gojko Eror, optužen za zločine u Berku. No najviše komentara izazvalo je uhićenje Milutina Graića u Nizozemskoj. Graiću, kojeg je sud u Amsterdamu pustio na slobodu do eventualne odluke o izručenju Hrvatskoj, stavlja se na teret da je ratni zločin počinio otudivši, zajedno sa još jednim okrivljenikom, jedan traktor.

Nakon izručenja okrivljenih Hrvatskoj postupci nerijetko okončavaju obustavom ili odbijajućim ili oslobađajućim presudama. Kao što smo navodili u našim ranijim izvještajima, to ukazuje da sva ranija neosnovana optuženja (ili osude u odsutnosti) nisu otklonjena, no, s druge strane, i da su hrvatska pravosudna tijela kadra postupke provesti profesionalnije i nepristranije nego u nedavnoj prošlosti. Za očekivati je da će i nadalje nakon uhićenja i izručenja dio postupaka biti obustavljen ili okončan oslobađajućim presudama. Uglavnom se postupci obustavljaju nakon prekvalifikacije kaznenog djela iz optužnice na oružanu pobunu, zbog čega okrivljenici nisu u mogućnosti ostvariti novčanu naknadu za vrijeme koje su proveli u pritvoru. Pored toga, iako su neki optuženici tvrdili da ni na koji način nisu sudjelovali u oružanoj pobuni, nisu imali mogućnost to dokazati pa je na njima, iako im krivnja nije dokazana, ostala stigma sudjelovanja u oružanoj pobuni.

C. Postupci u kojima su glavne rasprave u tijeku

Tijekom izvještajnog razdoblja u tijeku su bile glavne rasprave u daljnjih **7 postupka** u kojima su optužena **trinaestorica pripadnika srpskih postrojbi, od kojih četvorica prisustvuju suđenjima:**

- u postupku protiv nedostupnog optuženika Bobana Arsića, kojeg se tereti da je u Drinovicima kod Drniša usmrtio jedan bračni par te zlostavljao tri civilne osobe;
- u postupku protiv nedostupnog optuženika Željka Žakule, kojeg se tereti da je u Čanku kod Korenice usmrtio jednog civila;
- u postupku protiv nedostupnih optuženika Mirka Korelije, Miroslava Peškira i Ranka Šimulije, koje se tereti da su iz zatvora u Banskom Grabovcu izveli zarobljenog pripadnika HV-a Mladena Brlekovića, odveli ga u šumu nedaleko mjesta Miočinovići kod Petrinje te ga usmrtili hicima iz automatskih pušaka;
- u postupku protiv Ibrahima Kovačevića, izručenog iz Njemačke, kojeg se tereti da je kao pripadnik milicije lišavao slobode civilne stanovnike Baranje nesrpske nacionalnosti, tukao ih pri uhićenjima, privodio ih u zatvor, iako je znao da će ondje biti zlostavljani, te ih i sam u zatvoru tukao;
- u postupku protiv optuženih Pere Đermanovića, nedostupnog Dubravka Čavića te Ljubiše Čavića, koje se tereti za zlostavljanje i usmrćenje jednoga civila i palež kuća u selima uz Unu kod Hrvatske Kostajnice;
- u obnovljenom postupku protiv bivšeg oficira JNA Aleksandra Lazarevića, izručenog iz BiH, a 1997. godine u odsutnosti osuđenog na 14 godina zatvora zbog ratnog zločina protiv civila počinjenog granatiranjem Zadra i okolice;
- u postupku protiv nedostupnih optuženika Miroslava Hašića i Zorana Dmitrovića, koje se tereti za zlostavljanje civila i zarobljenika u Domu za preodgoj u Glini;

te u **6 postupaka** u kojima su optužena **osmorica pripadnika hrvatskih postrojbi:**

- u postupku protiv Frane Drlje i Bože Krajine, zbog likvidacije šestero starijih civila u Gruborima u blizini Knina nakon završetka „Oluje“;
- u postupku protiv Tomislava Merčepa, ratnog savjetnika u MUP-u, zbog naređivanja protupravnih uhićenja, zlostavljanja i likvidacija civila sa područja Kutine, Pakraca i Zagreba, u kojima je nezakonito lišeno slobode 52 osobe, od kojih su 43 ubijene, a još se tri vode kao nestale;
- u postupku protiv Ante Babca i Miše Jakovljevića, zbog likvidacije jednog ratnog zarobljenika na Miljevačkom platou;
- u postupku protiv Mirka Sivića, zbog likvidacije dvojice civila u Osijeku;
- u postupku protiv Velibora Šolaje, zbog likvidacije jedne ženske osobe u Medačkom džepu;

Projekt je financiran u sklopu EIDHR programa Europske unije za Republiku Hrvatsku. Sadržaj izvještaja isključiva je odgovornost organizacija civilnog društva i ne može se ni pod kojim okolnostima smatrati da odražava stav Europske unije.

- u postupku protiv Josipa Krmpotića, zbog nesprječavanja strijeljanja četvorice neidentificiranih vojnika tzv. Vojske RSK te zapovijedi za paljenje i rušenje kuća stanovništva srpske nacionalnosti u Medačkom džepu.⁶

Nastavljena je i glavna rasprava u postupku protiv Josipa Boljkovca, kojeg se tereti da je kao šef povjerenstva Odjeljenja zaštite naroda (OZNA) za Grad i Kotar Karlovac odgovoran za uhićenja i likvidacije 21 civila iz Duge Rese koje se 1945. godine sumnjičilo za suradnju s ustaškim vlastima.

D. Nove istrage i optužnice – izostanak istraga i optuženja pripadnika hrvatskih postrojbi

Prema priopćenjima DORH-a, tijekom izvještajnog razdoblja podignuta je samo jedna optužnica, protiv nedostupnog pripadnika srpskih postrojbi.

Tereti ga se da je od 8. ožujka 1992. do 6. kolovoza 1995. godine, kao zapovjednik 1. bataljuna V. Kordunaške brigade Teritorijalne obrane Vojnić, znao no nije poduzeo ništa kako bi spriječio da pripadnici njemu podređenih postrojbi nezakonito odvoze i otuđuju imovinu izbjeglih Hrvata, uništavaju napuštene kuće te zlostavljaju i ubijaju civile.

Tijekom izvještajnog razdoblja pokrenuta je istraga protiv jednog okrivljenika, pripadnika formacija samoproglašene Autonomne pokrajine Zapadna Bosna.

Tereti ga se da je od 11. lipnja 1994. do 13. kolovoza 1994. u Velikoj Kladuši (BiH), za trajanja samoproglašene Autonomne pokrajine Zapadna Bosna, kao upravnik sabirnog centra – Logora Drmaljevo, smještao u neprimjerene prostorije civile, među kojima je bilo djece i žena i muškaraca svih starosnih dobi, prisiljavao ih da žive u neljudskim uvjetima te ih često izvrgavao psihičkom i fizičkom nasilju, zbog kojih je veći broj civila zadobio tjelesne ozljede.

Pored toga, proširena je istraga protiv trojice nedostupnih pripadnika srpskih postrojbi, zbog osnovane sumnje na počinjenje kaznenog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva u Okružnom zatvoru u staroj bolnici u Kninu. Istraga je pokrenuta zbog zločina počinjenog na štetu civila hrvatske nacionalnosti, koji je nedugo nakon puštanja iz navedenog zatvora preminuo od posljedica zlostavljanja.⁷

Za razliku od prethodnih godina, kada su tijekom intenziviranja pristupnih pregovora između RH i Europske komisije provedene istrage i podignute optužnice za neke od najtežih zločina koje su počinili pripadnici hrvatskih postrojbi, tijekom cijele 2013. godine te u prva četiri mjeseca 2014. godine nije pokrenuta niti jedna istraga niti je optužen ijedan pripadnik HV-a ili MUP-a RH!

Istrage i optuženja tijekom 2013. godine

Prema podacima DORH-a, tijekom 2013. godine pokrenute su istrage protiv 39 osoba – 36 pripadnika srpskih postrojbi, od kojih su hrvatskim pravosudnim tijelima dostupna devetorica, te trojice dostupnih pripadnika HVO-a, koje se tereti za zločine nad bošnjačkim civilima i zarobljenim pripadnicima Armije BiH na području Hercegovine.

Optužnice su podignute protiv 24 osobe – 23 pripadnika srpskih postrojbi, od kojih je tek jedan dostupan hrvatskom pravosuđu, te jednog pripadnika Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, za zločin počinjen neposredno nakon okončanja Drugog svjetskog rata.

⁶ Od navedenih 13 postupaka u kojima su glavne rasprave u tijeku, u 6 postupaka započele su tijekom izvještajnog razdoblja, dok su u 7 postupaka započele ranije.

⁷ Zahtjev za proširenjem istrage podnesen je protiv četiri osobe – trojice nedostupnih i jednog uhićenog osumnjičenika. No zahtjev za proširenjem istrage protiv uhićenog osumnjičenika je odbijen. Iako državno odvjetništvo nije objavilo identitet osumnjičenih, brojni mediji naveli su da je uhićen Saša Počuća, koji je zbog zlostavljanja civila i ratnih zarobljenika u navedenom zatvoru presudom Županijskog suda u Šibeniku u srpnju 2008. godine proglašen krivim i osuđen na 5 godina zatvora.

Projekt je financiran u sklopu EIDHR programa Europske unije za Republiku Hrvatsku.

Sadržaj izvještaja isključiva je odgovornost organizacija civilnog društva i ne može se ni pod kojim okolnostima smatrati da odražava stav Europske unije.

E. Sjednice žalbenih vijeća VSRH

Tijekom izvještajnog razdoblja održane su sjednice žalbenih vijeća VSRH u šest predmeta – četiri protiv okrivljenih pripadnika srpskih i dva protiv okrivljenih pripadnika hrvatskih postrojbi.

Ukinute su prvostupanjske presude u dva predmeta u kojima su pripadnici srpskih postrojbi bili nepravomoćno osuđeni, dok je u jednom predmetu prvostupanjska oslobađajuća presuda potvrđena:

- *Žalbeno vijeće VSRH ukinulo je prvostupanjsku presudu Vijeća za ratne zločine Županijskog suda u Vukovaru kojom je opt. Milorad Momić proglašen krivim i osuđen na kaznu zatvora u trajanju od tri godine zbog toga što je zajedno sa više pripadnika paravojnih postrojbi u Oroliku zlostavljao prethodno zarobljenog mještanina Berka Stanka Penavića;*
- *Žalbeno vijeće VSRH ukinulo je prvostupanjsku presudu Županijskog suda u Splitu, donesenu u obnovljenom postupku, kojom je okrivljeni Nikša Beara proglašen krivim i osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 3 godine i 10 mjeseci zbog toga što je u kninskom zatvoru zlostavljao zarobljene pripadnike HV-a;*
- *Žalbeno vijeće VSRH je potvrdilo presudu Vijeća za ratne zločine Županijskog suda u Sisku kojom je Rade Miljević u trećem (drugom ponovljenom) prvostupanjskom postupku oslobođen optužbe da je prema prethodnom dogovoru s pripadnicima diverzantske grupe Jose Kovačevića izveo četvoricu oštećenih civila iz zatvora u Glini i predao ih kako bi bili likvidirani⁸;*

U predmetu u kojemu se pripadnicima hrvatskih postrojbi Boži Bačeliću, Anti Mamiću, Luki Vuki i Jurici Ravliću sudilo zbog usmrćenja dvoje civila i jednog ratnog zarobljenika, po završetku Vojno-redarstvene akcije „Oluja“, Žalbeno vijeće VSRH preinačilo je osuđujuću presudu protiv opt. Bože Bačalića u odluci o kazni, pa ga je u konačnici, umjesto na 5 godina i 10 mjeseci, osudilo na 7 godina zatvora, potvrdilo je dio presude kojom su Mamić i Ravlić oslobođeni optužbe za sudjelovanje u usmrćenju zarobljenog srpskog vojnika, te je ukinulo dio presude kojom je odbijena optužba protiv Mamića, Ravlića i Vuke za počinjenje zločina nad civilima. U tom je dijelu predmet vraćen prvostupanjskom sudu na ponovno suđenje.

Bačelić je jedini pripadnik hrvatskih postrojbi pravomoćno osuđen za ratne zločine počinjene tijekom ili po završetku „Oluje“!

Podaci o stradalima tijekom i nakon VRA „Oluje“

Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava (HHO) na području oslobođenom vojnom akcijom evidentirao je 677 civilnih žrtava te oko 20.000 uništenih (spaljenih, srušenih ili temeljito oštećenih) objekata.

Za razliku od evidencije HHO-a, evidencija DORH-a sadrži podatke o 214 smrtno stradale osobe, od kojih su 167 stradale kao žrtve kaznenog djela ratnog zločina, a 47 kao žrtve kaznenog djela ubojstva. S obzirom na bitno različite podatke, DORH je naveo da se često ne razlikuju žrtve kaznenih djela ubojstva i kaznenih djela ratnih zločina od žrtava rata – za koje ne postoji kaznena odgovornost zaraćenih strana za njihovu smrt.

U *Bazi podataka* DORH-a evidentirano je ukupno 27 ratnih zločina (167 žrtava) počinjenih za vrijeme i nakon „Oluje“, u kojima su počinitelji 24 zločina (155 žrtava) potpuno nepoznati.

Za ratne zločine počinjene za vrijeme ili nakon „Oluje“ pred hrvatskim sudovima vođeni su ili se vode 3 kaznena postupka – protiv ukupno 10 osoba.

Osim navedenog postupka, u tijeku je glavna rasprava u postupku protiv pripadnika specijalne policije Frane Drlje i Bože Krajine, zbog usmrćenja šestoro starijih srpskih civila u Gruborima, te istraga protiv Željka Sačića, zbog zločina počinjenog u Ramljanima.

⁸ VSRH dva je puta ukidao prvostupanjske osuđujuće presude, kojima je Miljević bio osuđen na 14, odnosno 12 godina zatvora.

U preostala dva predmeta odluke VSRH nisu nam poznate:

- dana 14. travnja 2014. godine održana je sjednica žalbenog vijeća VSRH po žalbama na prvostupanjsku presudu kojom je pripadnik srpskih postrojbi Milan Marinković osuđen na 3 godine i 6 mjeseci zatvora zbog zlostavljanja dvojice zarobljenih i teško ranjenih hrvatskih policajaca;
- dana 16. travnja 2014. godine održana je sjednica žalbenog vijeća VSRH po žalbama na presudu kojom su osuđeni pripadnici hrvatskih postrojbi: Stjepan Klarić na 3 godine i 6 mjeseci, Viktor Ivančin na 2 godine, a Dražen Pavlović, Željko Živec i Goran Štrukelj na po godinu dana zatvora zbog fizičkog, psihičkog i seksualnog zlostavljanja zarobljenika u zatvorima u Gajevoj ulici u Zagrebu i u Kerestincu.

IV. PRESUDE SUDOVA U DRUGIM DRŽAVAMA REGIJE

A. Ukinuta osuđujuća presuda srbijanskog suda četrnaestorici okrivljenika za zločine u Lovasu

Apelacioni sud u Beogradu ukinuo je presudu kojom su 26. lipnja 2012. godine četrnaestorica pripadnika paravojnih formacija i bivše JNA presudom Odjela za ratne zločine Višeg suda u Beogradu osuđeni zbog ratnog zločina počinjenog u Lovasu u listopadu i studenom 1991. godine. Naloženo je ponavljanje prvostupanjskog postupka.

Prvostupanjskom presudom bila su osuđena četvorica domicilnih Srba, pripadnika lokalne civilno-vojne vlasti, četvorica bivših pripadnika JNA te šestorica bivših pripadnika paravojne formacije „Dušan Silni“.

Tereti ih se da su u listopadu 1991. godine, tijekom napada na Lovas, kasnije u improviziranim zatvorima, kao i natjeravši civile da koračaju kroz minsko polje te u drugim sporadičnim incidentima, lišili života 70 hrvatskih civila.

Optužnicom nisu obuhvaćeni pripadnici viših vojnih i političkih struktura. Izvan dometa optužnice ostalo je i prisilno iseljavanje hrvatskog civilnog stanovništva sa prostora Lovasa i šire okolice, koje je bilo pod kontrolom JNA.

B. Potvrđena presuda za ratne zločine u crnogorskom logoru Morinj

Apelacioni sud Crne Gore potvrdio je presudu Višeg suda u Podgorici kojom su četvorica bivših pripadnika nekadašnje JNA u trećem (drugom ponovljenom) postupku osuđeni za ratni zločin počinjen zlostavljanjem više od 160 hrvatskih civila i ratnih zarobljenika u crnogorskom logoru Morinj.

Kazne na koje su osuđeni niže su od minimuma propisanog za kaznena djela za koja ih se tereti: Ivo Menzalin osuđen na je 4, Špiro Lučić i Boro Gligić na po 3, a Ivo Gojnić na 2 godine zatvora. U istom predmetu ranije su Mladen Govedarica i Zlatko Tarle pravomoćno oslobođeni optužbe.⁹

Akcija za ljudska prava o procesuiranju ratnih zločina u Crnoj Gori

Pravomoćna presuda za ratne zločine u Morinju tek je treća presuda kojom je netko u Crnoj Gori pravomoćno osuđen za ratne zločine. Prethodno su crnogorski sudovi 1994. godine osudili petoricu pripadnika Vojske Republike Srpske za ubojstvo obitelji Klapuh u Plužinama, odnosno državljana Republike Srbije 2002. godine za zločin počinjen u Štrpcima, na području BiH.

Akcija za ljudska prava, organizacija civilnog društva koja je monitorirala kazneni postupak za zločin u Morinju, ocijenila je visinu izrečenih kazni neprimjereno niskima. Površno obrazloženje presude (posebno otegotnih i olakotnih okolnosti pri odmjerenju kazni), ocijenjeno je nedostojnim visoke sudske instance, no i pokazateljem da sudovima u Crnoj Gori nije stalo do uvjeravanja, ne samo građana Crne Gore, već i građana država s kojima se ratovalo – Hrvatske i Bosne i Hercegovine, da je tim odlukama pravda stvarno zadovoljena.

⁹ Ovo je jedini postupak koji je crnogorsko pravosuđe pokrenulo za ratne zločine počinjene nad hrvatskim civilima ili ratnim zarobljenicima. Nijedan postupak crnogorsko pravosuđe nije pokrenulo niti zbog granatiranja Dubrovnika i okolnih mjesta.

V. OBEŠTEĆENJE ŽRTAVA

A. Odbijanje tužbenih zahtjeva zbog zastare – praksa hrvatskih i srbijanskih sudova

Prvi osnovni sud u Beogradu odbio je zahtjeve za naknadu štete koje je Fond za humanitarno pravo (FPH) 2007. godine podnio protiv Srbije u ime 12 državljana Hrvatske, zbog odgovornosti za torturu kojoj su 1991. godine bili podvrgnuti u logorima bivše JNA u Sremskoj Mitrovici i Begejcima, s obrazloženjem da su bivši logoraši propustili rok za podnošenje tužbe, koji je istekao pet godina nakon okončanja zarobljeništva.

Ova prvostupanjska presuda srbijanskog suda, nažalost, korespondira s brojnim presudama hrvatskih sudova kojima su također zbog zastare odbijeni tužbeni zahtjevi za naknadom nematerijalne štete članova obitelji, uglavnom usmrćenih srpskih civila.

U praksi hrvatskih sudova nepostojanje pravomoćne osude počinitelja zločina za posljedicu je najčešće imalo neuspjeh članova obitelji/tužitelja u parnicama za naknadu štete zbog smrti bliske osobe. Tužitelji su uglavnom uspjeli u parnicama kojima je prethodio kazneni postupak u kojemu je utvrđena kaznena odgovornost počinitelja.

Čak i u nekoliko slučajeva u kojima su tijekom 2013. godine sudovi zaključili da postoji obveza naknade štete od strane RH neovisno o tome je li počinitelj zločina utvrđen, kazneno progonjen ili oglašen krivim, tužitelji su uspjeli jer su podnijeli tužbe unutar općeg (petogodišnjeg) zastarnog roka.

Reakcije Fonda za humanitarno pravo tijekom i nakon postupka

U tužbi i tijekom postupka odvjetnik FPH ukazivao da se u postupku za naknadom štete trebaju primijeniti dulji zastarni rokovi, jer je riječ o kaznenom djelu ratnog zločina protiv civilnog stanovništva te da zastara u parničnom postupku korespondira sa zastarom kaznenog progona, no Prvi osnovni sud u Beogradu zaključio je da ne postoji kaznena presuda za predmetne događaje te da kazneno djelo, shodno tome, nije ni počinjeno.

FPH je istaknuo da je na ovaj način sud pronašao “zgodan alibi za zaštitu države Srbije od odgovornosti za sistemske zločine tokom devedesetih”.

B. Postupci na Europskom sudu za ljudska prava zbog kršenja konvencijskih prava

U travnju je Europski sud za ljudska prava (ESLJP) u 17 predmeta, u kojima su srodnici usmrćenih civila tijekom Domovinskog rata pokrenuli postupke pred ESLJP, pokrenuo komunikaciju s Vladom RH s osnovnim pitanjem je li u navedenim predmetima došlo do povrede prava na život, zbog nedjelotvornog istraživanja zločina. U nekim od predmeta sporno je da li je došlo i do povrede prava na pravično suđenje, prava na djelotvorni pravni lijek, diskriminacije te pogrešne primjene zakona o oprost.

U sličnim predmetima ESLJP već je donio dvije presude te je za očekivati da će slijediti svoju praksu.¹⁰

Godinama se zalažemo da se pitanja i problemi svih civilnih žrtava rata riješe unutar Republike Hrvatske na načelima društvene solidarnosti te pravednog i brzog obeštećenja, neovisno o tome jesu li počinitelji utvrđeni, kazneno progonjeni, oglašeni krivima ili dostupni hrvatskom pravosuđu.

Kako bi prekinula daljnju agoniju članova obitelji usmrćenih koji su pokrenuli parnice za naknadu nematerijalne štete, Vlada RH bi se trebala nagoditi s članovima obitelji žrtava, isplatiti im pravičnu odštetu i prekinuti njihovu daljnju viktimizaciju.

¹⁰ Jularić protiv RH, Zahtjev br. 20106/06, Skendžić i Krznarić protiv RH, Zahtjev br. 1612/08, presude od 20. siječnja 2011.

C. Regresna naplata iznosa isplaćenih na ime obeštećenja od osuđenih počinitelja zločina

U slučajevima u kojima su počinitelji zločina osuđeni, a RH je isplatila odštetu članovima obitelji žrtava, državna odvjetništva trebaju nastaviti sa tijekom 2013. godine započetom praksom pokretanja postupaka radi regresnih naplata iznosa koji su isplaćeni žrtvama ratnih zločina ili članovima njihovih obitelji.

Regresna naplata od Norca, Oreškovića i Grandića

Od ranije nam je poznato da su pokrenuti postupci radi regresa isplaćenih iznosa žrtvama ili članovima njihovih obitelji protiv osuđenih pripadnika hrvatskih postrojbi: Mirka Norca, Tomislava Duića, Tončija Vrkića i Ivice Petrića.

Tijekom izvještajnog razdoblja nepravomoćnom presudom Općinskog građanskog suda u Zagrebu Mirku Norcu, Tihomiru Oreškoviću i Stjepanu Grandiću, 2003. godine pravomoćno osuđenima za zločine nad civilima u Gospiću i okolici, naloženo je da solidarno plate Republici Hrvatskoj iznos od 107.536,00 kuna, uvećan za trošak postupka i kamate, koji je RH isplatila Stojanki i Đorđu Boriću na ime naknade štete pretrpljene zbog prisilnog odvođenja i zatočenja u vojarni u Perušiću u listopadu 1991. godine.

D. Prijedlog Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja u Domovinskom ratu

Sredinom ožujka Ministarstvo branitelja predstavilo je prijedlog *Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja u Domovinskom ratu*, prema kojemu bi žrtve trebale ostvariti pravo na psihosocijalnu i zdravstvenu pomoć, besplatnu pravnu pomoć, rehabilitaciju i pravo na novčanu naknadu.

S obzirom da se trenutno u državnom proračunu ne mogu osigurati sva novčana sredstva za isplatu naknada žrtvama, trebala bi biti osnovana *Fondacija za žrtve seksualnog nasilja*. Visina naknade štete, osnivanje, način poslovanja, prikupljanje prihoda te ostale zadaće bile bi regulirane posebnim zakonom.

Nažalost, žrtve seksualnog nasilja samo su jedan dio korpusa civilnih žrtava. Nakon donošenja *Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja u Domovinskom ratu* nužno mora uslijediti i donošenje zakona ili paketa zakona kojima bi se regulirao status i omogućilo obeštećenje svih kategorija civilnih žrtava rata, među kojima su i roditelji ubijene djece, zatočenice i zatočenici logora, žrtve granatiranja, mina, stradali na radnom mjestu za vrijeme radne obveze...

VI. MEĐUNARODNI KAZNENI SUD ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU – prijedori oko standarda „konkretne usmjerenosti“

Nakon što su od studenog 2012. do lipnja 2013. godine nizom kontroverznih presuda dovedena u pitanje postignuća MKSJ u definiranju principa zapovjedne odgovornosti i uspostavljanju pravnih standarda i presedana koje će ostaviti u nasljeđe međunarodnom kaznenom pravosuđu, u siječnju 2014. godine činilo se da bitka za nasljeđe Tribunala nije okončana. Tada je, naime, Žalbeno vijeće u slučaju *Šainović i dr.* zaključilo da standard „konkretne usmjerenosti“, kao uvjet za osudu za pomaganje i podržavanje zločina, nema uporišta ni u sudskoj praksi MKSJ ni u običajnom međunarodnom pravu. Pozivajući se na taj zaključak, tužiteljstvo MKSJ je odmah podnijelo zahtjev za preispitivanje (pravomoćne) oslobađajuće presude bivšem načelniku Generalštaba Vojske Jugoslavije Momčilu Perišiću.

No Žalbeno vijeće MKSJ, pod predsjedanjem predsjednika Tribunala Theodora Merona, odbacilo je zahtjev tužiteljstva za preispitivanjem presude kojom je Perišić oslobođen odgovornosti za pomaganje i podržavanje zločina u Sarajevu i Srebrenici.¹¹ Time je, što se tiče MKSJ-a, slučaj Perišić okončan.¹²

¹¹ Podsjetimo, Perišić je prvostupanjskom presudom bio osuđen na 27 godina zatvora.

¹² Ostaje nam tek za vjerovati da će se, u kontekstu ulaska Srbije u Europsku uniju, aktualizirati predmet u kojem je hrvatsko pravosuđe Perišića zbog granatiranja Zadra i okolnih mjesta u odsutnosti osudilo na 20 godina zatvora, i nadati se da ipak postoji mogućnost postizanja pravde.

Za očekivati je da će se nastaviti prijepor oko standarda „konkretne usmjerenosti“ na Tribunalu, jer tek predstoji odluka Žalbenog vijeća o žalbi tužiteljstva na presudu bivšim šefovima tajne službe Srbije, Jovici Stanišiću i Franku Simatoviću.

Ukoliko ipak prevlada stav brojnih Meronovih oponentata, (novo)uspostavljeni pravni standardi mogli bi opteretiti političare i generale koji odlučuju o naoružavanju i opremanju pobunjeničkih snaga u drugim zemljama, mada su svjesni rizika da se oružje i oprema može upotrijebiti za nezakonita djelovanja, kao i ograničiti slobodu djelovanja tajnih službi koje se, po pravilu, prve angažiraju u kriznim područjima i odlučuju o organiziranju, naoružavanju i upućivanju plaćenika i paravojskih formacija, zanemarujući njihovu sklonost zločinima. Time bi se znatno pridonijelo preveniranju zločina.

